

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

אוצר לקוטי שיחות

מאת כבוד קדושת
אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע
שניאורסאהן
מליובאוויטש

פרשת בשלח

י"ט כסלו
שנת חמשת אלפים שבע מאות שבעים ושש לבריאה

בשלה ג'

האיסורים הם מדרבנן בלבד ("שבות"), אך לא במקרה שהאיסור החמור יותר עלול להביא לידי איסור דאורייתא; במקרה כזה מוטב לעבור על האיסור הקל ("עונבה") ולא על האיסור החמור ("קושרה").

ולכן מופיעים דברי רבי שמעון במשנה זו, העוסקת גם היא בנושא דומה – העדפת הכמות ("שלא לשהות את הטומאה") או האיכות ("שלא לרבות את הטומאה").

ביאור שני הכללים שבדברי רבי שמעון על-פי פנימיות העניינים:

מבואר בתורת החסידות, שמלאכת ההוצאה מרשות לרשות מייצגת את מהותם הפנימית של כל מלאכות השבת (שאליהן מתייחס הכלל השני – "שלא התירו לך אלא משום שבות"): שבת מסמלת מצב של "רשות היחיד" (רשותו של "יחידו של עולם" – "שבת לה"), ועשיית מלאכה בשבת היא בבחינת "הוצאה" מרשותו ח"ו. בדומה לכך, מהותם של עירובי התחומין (שאליהם מתייחס הכלל הראשון – "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך") היא הגדלת והרחבת תחום הקדושה מעבר לשטחו הראשוני.

עם זאת, ישנו הבדל מהותי בין שני הנושאים: עשיית מלאכה בשבת היא "חילול שבת", כלומר – הכנסת עניין שלילי אל תחום השבת וחילול קדושתה; ואילו יציאה מחוץ לתחום היא הצד השני של המטבע – הוצאת קדושת השבת אל מקום ה"קליפות" שמחוץ לתחום הקדושה.

משמעות שני דינים אלו בעבודת האדם: (א) איסור עשיית מלאכה בשבת – גם כשאדם נאלץ לעסוק בענייני העולם, עליו להעסיק בכך רק את כוחותיו החיצוניים, ולא את מוחו ושכלו (ה"שבת" שבו); (ב) איסור יציאה מחוץ לתחום בשבת – בזמן המוקדש לתורה ומצוות ("שבת") יש להימנע לחלוטין מכל עיסוק בעניינים אחרים, אפילו בכוחות החיצוניים (ה"רגליים") בלבד.

על כך מוסיפה ומלמדת המשנה האחרונה, שגם כשאדם מקפיד לקיים הוראות אלו, עדיין ייתכן מצב שבו טומאה כלשהי ("שרץ") תחדור למקדשו מבחוץ, שלא באשמתו, ועליו מוטלת החובה לסלק את הטומאה; אלא שבנושא זה ישנה מחלוקת מה יש להעדיף – סילוק מהיר של הטומאה ("שלא לשהות את הטומאה") או זהירות שלא להיפגע ממנה ("שלא לרבות את הטומאה").

תוכן העניינים:

2.....	פתח דבר
3.....	הקדמה
5.....	מבוא
9.....	"אוצר לקוטי שיחות" פ' בשלה - סוגיא בפרשה
18.....	סיכום

ב"ה

פתח דבר

הננו מוציאים לאור "אוצר לקוטי שיחות", והוא ליקוט מתוך ל"ט כרכי לקוטי שיחות לכ"ק אדמו"ר זי"ע, בעריכת מערכת "תורת חב"ד לבני הישיבות".

פרטי העריכה מופיעים בהקדמה.

תקוותנו שהלימוד בשיחות יעורר להמשיך ולעיין בכל השיחות שבסדרת לקוטי שיחות.

הוצאת ספרים קה"ת

י"ט כסלו ה'תשע"ו

סיכום

משנה, סיום מסכת עירובין: שרץ שנמצא במקדש – כהן מוציאו בהמיינו, שלא לשהות את הטומאה, דברי רבי יוחנן בן ברוקה. רבי יהודה אומר: בצבת של עץ, שלא לרבות את הטומאה... רבי שמעון אומר: מקום שהתירו לך חכמים – משלך נתנו לך, שלא התירו לך אלא משום שבות.

ובגמרא: רבי שמעון היכא קאי? התם קאי, דתנן: "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא ייכנס, רבי שמעון אומר: אפילו חמש עשרה אמה ייכנס, לפי שאין המשוחות ממצעין את המדות, מפני הטועים", דקאמר תנא קמא "לא ייכנס", ואמר ליה רבי שמעון "ייכנס". "שלא התירו לך אלא משום שבות" – היכא קאי? התם קאי, דקאמר תנא קמא "קושרה", ואמר ליה רבי שמעון "עונבה". עניבה, דלא אתי לידי חיוב חטאת – שרו ליה רבנן; קשירה, דאתי לידי חיוב חטאת – לא שרו ליה רבנן.

צריך ביאור: (א) מה הקשר בין שני הדינים השונים שרבי שמעון רומז אליהם בדבריו? (ב) מדוע נסדרו דבריו של רבי שמעון במשנה העוסקת בדין אחר לחלוטין, ולא בסמיכות לאחד הדינים הרמוזים בדבריו, או לפחות במשנה נפרדת?

והביאור בזה:

דברי רבי שמעון כאן עוסקים בשאלה עקרונית – האם ריבוי הכמות מכריע את האיכות: כשעומדות בפנינו שתי אפשרויות – לעבור על איסור חמור יותר באופן חדיפעמי, או לעבור על איסור קל יותר אך מתמשך – איזו משתיהן עלינו להעדיף?

על שאלה זו משיב רבי שמעון בדינו הראשון – "מי שהחשיך חוץ לתחום... ייכנס": אמנם הוא יעבור בכך על איסור היציאה חוץ לתחום, אך מאידך גיסא, אם יישאר מחוץ לתחום לא יוכל לקיים את מצוות עונג שבת כראוי; ולכן אנו מתירים לו לעבור על איסור היציאה חוץ לתחום באופן חדיפעמי, כדי שלא לגרום לביטול מתמשך של מצוות עונג שבת (זאת על-אף שבאופן עקרוני היציאה חוץ לתחום היא חמורה יותר, מאחר שהיא "קום ועשה").

היה מקום, לכאורה, להפעיל עיקרון זה גם ביחס לדין השני – קשירת חוט שנקרע: מוטב לקשור אותו באופן חדיפעמי בקשר של קיימא, ולא להסתפק בעניבה, שיייתכן שיהיה צורך לענוב שוב ושוב. על כך קובע רבי שמעון "שלא התירו לך אלא משום שבות": הכמות מכריעה את האיכות רק במקרה ששני

הקדמה

בשבח והודיה לה' יתברך אנו מגישים בזאת לקהל לומדי התורה ומבקשיה שלושה כרכים נוספים בסדרת "אוצר לקוטי שיחות - מהדורת בני הישיבות".

...

שלושים ותשעת כרכי ה"לקוטי שיחות" של כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זי"ע הם מים שאין להם סוף, שפע ביאורים ורעיונות בכל חלקי התורה. אך דוקא בגלל השפע הרב בכמות ובאיכות, רבים הם המתקשים למצוא לעצמם נתיב בים גדול ורחב זה, אם מתוך קושי למצוא נקודת התחלה ואם מתוך יראת ההיקף העצום.

קיבלנו על עצמנו משימה לנסות להתגבר על קשיים אלו, ולהגיש לפני הציבור התורני טעימה ראויה מה"לקוטי שיחות". לשם כך בחרנו לכל פרשה ומועד שלוש שיחות, המייצגות שלושה תחומים כלליים שבהם עוסקות השיחות שב"לקוטי שיחות":

א. פשוטו של מקרא - שיחה העוסקת בתחומים הקרובים לפשוטם של דברים (בסוג זה נכללות רבות מהשיחות הנפלאות המבארות את פירוש רש"י על התורה בדרך "פשוטו של מקרא", בשיטה החדשה שסלל רבנו זי"ע);

ב. חסידות בפרשה - שיחה המבארת עניין מענייני הפרשה או המועד בדרך החסידות ופנימיות התורה;

ג. סוגיא בפרשה - שיחה המבארת נושא עיוני, בגמרא או בהלכה, מענייני הפרשה או המועד.

חשוב לציין שהשיחות כולן הן כתלמוד בבלי, הבלול מכל חלקי פרד"ס התורה: בכל שיחה העוסקת בביאור הפשט או צוללת לעומקה של סוגיא - יש גם ביאור על-פי חסידות, וכן להפך. ובכל זאת, על-פי רוב ניתן לחלק את השיחות לשלושה סוגים אלו על-פי עיקר העניין הנידון בהן.

• • •

עמל רב השקענו בתרגום של השוחות שהופיעו במקורן באידיש (כשני שליש מהסדרה הנוכחית). הקפדנו על תרגום נאמן למקור - גם במקומות הקשים השתדלנו שלא לשנות, לא לעבד ולא לקצר, אלא להשאיר את הדברים "בלשון הרב". השינויים היחידים שביצענו הם פתיחת מאות ראשי תיבות ותיקון טעויות דפוס מוכחות.

עם זאת כמובן שהתרגום הוא על אחריות המערכת בלבד.

עלימנט להקל על הלומד, הוספנו לפני כל שיחה פתיח, ולאחר כל שיחה - סיכום ממצה.

בשיחות מהחלקים א-ד נוספו מראי מקומות לפסוקים ומאחז"ל ונסמנו על-ידי אותיות.

• • •

ברצוננו להודות לחברי "ועד להפצת שיחות" על העמל הרב שהושקע על-ידם בהכנת הסדרה המקורית.

תורת חב"ד לבני הישיבות

- ואף ש"המתאבק עם מגוול מתנוול גם כן" - כדאי הוא, בכדי שלא להשהות את הטומאה; או שהעבודה צריכה להיות - הזהירות שלא ליגע בשרץ אפילו בלבושיו ולחפש "צבת של עץ" ולהוציאו בה, ובלשון התנאי "יעשה עצמו כלא יודע כו" ו"צריך קביעות עתים ושעת הכושר כו" 65 שלא להרבות בטומאה, שלא יתנוול ע"ז, אף שע"ז ישהה את התיקון.

ובכל אופן ובפרט עכשיו⁶⁶, שנמצאים אנו סמוך לביאת המשיח, וכבר כלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, שהתשובה הרי היא בשעתא חדא וברגעא חדא, ותשובה מאהבה רבה מהפכת טמא לטהור⁶⁷, הרי פשוט שהזכות והחובה על כל אחד לבער את רוח הטומאה מן הארץ על-ידי הפצת המעינות⁶⁸ חוצה⁶⁹, ולקרב ולמהר את ה"קא אתי מר", בקרוב ממש.

(משיחת כ' מנחם-אב תשכ"ב)
- לקוטי שיחות חלק יא, בשלח ג)

הוי' (כמו שכתוב⁶⁰ "וברכך הוי' אלקיך בכל אשר תעשה"), לא היה מכניס את ראשו בעסק, בהמצאות ותחבולות שונות אשר ללא תועלת הן (מאחר שברכת הוי' היא תעשיר). ואדרבה, עסקיו אלו המרובים, המטרידים אותו מעניני תורה ועבודה, הם המונעים ומעכבים מלהיות כלי ראוי לברכת הוי'⁶¹.

והנה גם מי שאינו מכניס את עסקיו לתוך ה"שבת" שלו, עליו לדעת שישנה עוד אזהרה: "איסור יציאה חוץ לתחום" - אשר "בשבת" (בזמן השייך לתורה ומצוות) הרי גם בכוחות החיצוניים שלו אסור לצאת חוץ לתחום - אסור לצאת ברגליו (כוחותיו החיצוניים) חוץ לענין התורה ומצוות - כי התורה צריכה להיות ערוכה בכל רמ"ח אברים⁶², ועל-דרך-זה בזמן התפלה, עשיית מצוה וכו'.

ט. והנה משנה האחרונה שבמסכת עירובין היא בדין שרץ שנמצא במקדש. פירוש, שגם לאחר קיומן של כל ההוראות שבמסכת שבת ועירובין בשביתת מוחו ממלאכה ובהירות שב"שבת" גם "רגליו" ימצאו בתוך התחום - בכל זאת עדיין אפשר ונמצא שרץ במקדש שלו. כי טומאת שרץ אינה טומאה היוצאת מגופו, אלא שבאה מבחוץ; ובהיות שהעולם לא נזדכך עדיין, הרי מצד חומריות העולם ישנה אפשרות של מציאות שרץ במקדשו, אף שמצדו אינו שייך לזה.

ואף שהטומאה אינה מצדו ולכאורה אינו אשם בזה, בכל זה, לית מאן דפליג, שעליו החובה להוציאו מן המקדש. אלא דפליגי באיזה אופן: אם "להוציאו בהמיונו", דהיינו להוציא את הטומאה על-ידי אופן עבודה של התעסקות והתלבשות⁶³ (דלבושיו על-כל-פנים) תיכף ומיד

60 ראה טו, ח.

61 ראה בכל זה הקדמה לדרך חיים. ספר המצות לצמח צדק מצות תגלחת מצורע בסופה (קו, ב). קונטרס ומעין מי"ז, מכ"ה, ובכ"מ.

62 עירובין נד, א. תניא פל"ז.

63 ראה ד"ה תקעו תרס"ז (המשך תרס"ז ע' שמח

ואילך) ובכ"מ, שדוקא ע"י הבירור באופן של התלבשות נעשה דירה בתחתונים - אבל אין תוכן ענין "ההתלבשות" שווה בכל מקום. ואכ"מ. וראה תניא רפ"ז "תכלית השלימות של ימות המשיח ותחית המתים (היינו ענין דירה בתחתונים המבואר בפרק שלפניו) תלוי במעשינו כו" ושזה נעשה בעיקר ע"י קיום המצוות (שהוא באופן של התלבשות) (משא"כ תורה, דאה לקוטי תורה ראה כ, א. ד"ה ויאמר משה תש"ד פ"כ).

64 תניא פכ"ח (לה, ב).

65 תניא שם, ספכ"ז. ועוד. עיי"ש.

66 ראה מכתב כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (קונטרס ומעין ע' 22) שאין עתה סדר והדרגה באופני הבירורים והתיקונים ו"מה שאנו מוצאים שצריך תיקון צריכים אנחנו להשתדל בכחות עצומות".

67 תניא ספ"ז.

68 עיין אגרת התשובה פ"ט"י.

69 ראה לעיל ח"א שיחה ב לפרשת וישלח, שגם בעת עסקו ב"חוצה" יקבע בלבו שכ"ז הוא מילוי כוונתו של המשלח, ובמילא הוא וכל עניניו - גם לבושי - בהתקשרות למשלח.

ומכיון שכן, הרי מובן, שאיסורה של הוצאה חוץ לתחום נמשך כל זמן שהייתי שם (היינו שהאיסור דיציאה חוץ לתחום אינה מצד פעולת היציאה עצמה, כי אם מצד התוצאה שנעשה ע"ז - שנמצא חוץ לתחום - במקום שהוא אסור וקשור בידי הקליפות), ומבואר בתוספת טעם וביאור שיטתו של ר"ש - "יכנס" - שבאם מותר שיכנס חזרה לתוך התחום - צריך ליכנס, בכדי שלא תומשך שהייתו במקום הקליפות⁵⁰.

ח. בכל הנ"ל, כבכל דיני ועניני התורה, יש הוראה גם בעבודת האדם בכלל:

עיקר מציאותו של איש הישראלי היא נפשו האלקית⁵¹, שהיא חלק אלקה ממעל ממש⁵². ולכן, כמו שהקב"ה בכבודו ובעצמו מרום הוא באיך ערוך מכל שורש ומקור דהתהוות העולמות, עד כי עשרה המאמרות שבהם נברא העולם נקראים לגבי "מלאכה" בשם "מילין דהדיוטא"⁵³ - כן גם האיש הישראלי, מצד עצמו הוא למעלה מכל עניני העולם, אלא שהתורה צייתה⁵⁴ "ששת ימים

50 ובוה תומתק לשון המשנה: "מי שהחשיך חוץ לתחום", דלכאורה מאחר דבמקום זה קנה שביתתו הרי לגבי זה שהחשיך אינו חוץ לתחום כי אם אדרבה והו תחומי - והול"ל "חוץ לתחום העיר"? וע"פ המבואר בפנים מובן הלשון "חוץ לתחום" (סתם) - "חוץ לתחום" הקדושה.

51 ואף שבבינונים (וכל שכן אלו שלמטה ממדרגת הבינונים) הנפש הבהמית "היא היא האדם עצמו" (תניא פכ"ט), הרי זהו רק בחיצוניות אבל בפנימיות ובאמתית הרי כל איש ישראל אפי' קל שבקלים מוכן למסור נפשו על קידוש השם (שם פ"ח) כי נפשו האלקית היא אמתית מציאותו (וראה אגרת התשובה פ"ו. קונטרס ומעין מ"ז). ולכן כל אחד ואחד מחוייב בקיום מצות ואהבת לרעה כמוד ובכל זמן ובכל מקום - אף שאהבה ואחזה אמתית אפ"ל רק כשעושה נפשו עיקר (תניא פל"ב).

52 תניא רפ"ב.

53 זהר ח"ג קמט, ב. וראה לקוטי תורה ר"פ אחרי. ובכ"מ.

54 מכילתא הובאה בדרשות ר' יהושע אבן שועב פרשת וישב. ובספר מנחה בלולה. ובמכילתא דרשב"י (יתרו כ, ט): כשם שנצטוו ישראל על מצות עשה של שבת כך נצטוו על המלאכה. ועל פי זה מובן בפשטות מאמר רז"ל בראשית

תעבוד ועשית כל מלאכתך⁵⁵. וגם בזה הוא דומה לבוראו: כשם שה' יתברך צמצם את עצמו להוות את העולמות, כמו כן הוא, להבדיל, "אדם" (על שם אדמה לעליון), שנברא באופן שעליו לצמצם את עצמו ולהתעסק בעניני העולם⁵⁶.

ואם כן, מובן שהתעסקות בני ישראל בעניני חול ועולם, היא צמצום והשפלה, אבל מהותו העצמית היא בבחינת שבת - שבייתה ומנוחה מעובדין דחול. ובמילא - שני הדינים שבשבת (איסור עשיית מלאכה ואיסור יציאה חוץ לתחום) יש בהם הוראה בכללות הנהגתו של כל אדם מישראל (גם בימות החול), כי הרי מהותו היא שבת:

האיסור ד"עשיית מלאכה בשבת", ענינו בהנהגת האדם - הכנסת מילי דעלמא ועובדין דחול לתוך מוחו ושכלו (דמוחין הוא בחינת שבת⁵⁷); הגם שנצטווה "ועשית כל מלאכתך", הרי אין לו להעסיק בעשייה זו כי אם רק את הכחות החיצוניים שלו, אבל לא את כחות הפנימיים והנעלים, כי כולם (כחות הנעלים) צריכים להיות מוקדשים לתורה ועבודה. וכמאמר הכתוב⁵⁸ "גיע כפיך כי תאכל גו", גיע כפיך דוקא, אבל לא גיעת המוח והלב⁵⁹.

וכאשר האדם מכניס עובדין דחול לתוך מוחו ושכלו (בחינת שבת שבו) הרי שנעשה בהם חלל ומקום פנוי (וכנ"ל בפירוש חילול שבת - עשיית חלל בשבת), מהרגש אלקי. דאלו היה יודע ומרגיש את האמת אשר רק ברכת הוי' היא תעשיר, ועשיית העסק אינה אלא כלי לברכת

רבה פט"ז, ה (ופליג בזה על הספרי עקב ע"פ ולעבדו בכל לבבכם). וראה ג"כ אבות דר"נ פ"א. רמב"ן בהר כה, ג. קונטרס ומעין מ"ט. ועפ"ז מיושב לשון רשאין בחולין (נד, ב. וראה שם רש"י ותוס').

55 יתרו כ, ט.

56 ועבודתו לקונו - היא ג"כ ע"י צמצום עצמו כו' (ראה תניא פמ"ט).

57 ראה לקוטי תורה ס"פ בשלח.

58 תהלים קכח, ב.

59 לקוטי תורה שלח מב, ד. חקת טו, ג. ובכ"מ.

מבוא

לקוטי שיחות - זהו השם הבלתי-יומריני שבו בחר כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע לכנות את יצירתו התורנית המרכזית, המונה ל"ט כרכים על סדר התורה והמועדים. סדרה זו מכילה למעלה מאלף ביאורים מקיפים ומרובי עמודים, גדושים בשפע של הערות, השוואות ומראי-מקומות, העוסקים בכל מקצועות התורה.

"שיחות" אלה - כפי שהן מכונות בפשטות - הן מבחר מתוך כמות בלתי נתפסת של דברי תורה שנשא רבנו ז"ע במשך למעלה מארבעים שנות נשיאותו, במהלך "התוועדיות" שנערכו בשבתות ובמועדים ושנמשכו שעות ארוכות. מדי שבוע בשבוע נבחרה שיחה מסויימת על-ידי צוות תלמידי-חכמים, ולאחר עריכה נמסרה לידו הקדושה של רבנו ז"ע לשם הגהה מדוקדקת ועריכה סופית על ידו, שכללה הוספות רבות. ברבות הימים כונסו "ליקוטים" שבועיים אלה לשלושים ותשעה כרכים.

השיחות כוללות חידושים, עיונים וביאורים בעניינים שונים ומגוונים: מהם - חידושים על דרך הנגלה, המבארים עניינים סתומים בש"ס, ברמב"ם או בשולחן ערוך ונושאי-כליו; מהם - ביאורי עניינים בפנימיות התורה, תורת הקבלה והחסידות, על-פי דרך חסידות חב"ד; מהם - ביאורים מחודשים בפירוש רש"י על התורה, על-פי הדרך החדשה שסלל רבנו ז"ע בלימוד "פשוטו של מקרא"; מהם - עיונים בדרך הדרוש והאגדה על מדרשי הפרשה והמועד; מהם - שימוש בענייני הפרשה או המועד לשם הפקת לקחים והנחיות להתמודדות עם העולם המודרני ואתגריו; ורובן ככולן של השיחות עוסקות ביותר מתחום אחד מאלו.

למותר להכביר מלים על גאונותו הכבירה של רבנו ז"ע המשתקפת מתוך השיחות - גאונות שצדה השני הוא פשטות, שכן חידושו הנפלאים של רבנו ז"ע מעוגנים היטב בפשוטם של דברים. פעמים רבות, לאחר שהברקה נפלאה שחידש רבנו ז"ע מאירה באור חדש את הסוגיא בש"ס, את ההלכה ברמב"ם או את פירוש רש"י על התורה - דומה על המעיין כאילו זהו פירוש הראשוני של הדברים, עד כדי תהייה כיצד עלה בדעתו לפרש את הדברים אחרת.

שיחותיו של רבנו ז"ע עוסקות, כאמור, במגוון נושאים רבים ושונים; אך יחד עם זאת, דומה שניתן למצוא עקרונות מרכזיים השזורים כחוט השני בתורתו של רבנו בכלל, ובסדרת "לקוטי שיחות" - בפרט. עקרונות אלה אינם חידושיו של רבנו ז"ע, ומקורם טהור בדברי גדולי ישראל בכל הדורות; אולם רבנו ז"ע בשיחותיו הקדושות פיתח אותם לכדי משנה סדורה ומעמיקה, ויישמם בפועל ובשיטתיות כפי שלא עשה איש לפניו.

עקרונות אלו מיוצגים בשלושה ביטויים שהיו שגורים על פיו הקדוש של רבנו ביחס לתורתו הקדושה, ומופיעים מאות פעמים גם במסגרת "לקוטי שיחות": **תורה אחת, תורת אמת ותורת חיים**. שלושה ביטויים מוכרים וביססיים לכאורה, אך רבנו ז"ע מגלה בהם עומק לפנים מעומק.

א. תורה אחת

בתורה קיימת, לכאורה, חלוקה לתחומים רבים ושונים זה מזה, שלכל אחד דרכי-לימוד משלו, כללים משלו וסגנון משלו: תורה שבכתב ותורה שבעל-פה; נגלה שבתורה ופנימיות התורה; פשוטו של מקרא ומדרשו; הלכה ואגדה; פשוט, רמז, דרוש וסוד.

אך אין אלה חלקים שונים ונבדלים, אלא רבדים מקבילים של תורה אחת, תואמים זה לזה ומלוכמים זה בתוך זה. התורה אינה מפוצלת לחלקים, אלא היא מופיעה ומתפרשת בכל עולם לפי כלליו והגדרותיו: בעולמו של "בן חמש למקרא" היא מופיעה כ"פשוטו של מקרא", ונלמדת על-פי כללי הפשט; ואילו בעולמות הדרוש והרמז, למשל, מופיעים אותם עקרונות עצמם בלבוש של דרוש או רמז. בהתאם לכך, כל פירוש בדרך פשוטו של מקרא - יש לו מקבילות בדרך הדרש וההלכה; כל שיטה או דעה בנגלה שבתורה - יש לה מקור בפנימיות התורה.

עיקרון זה בולט כמעט בכל שיחה ושיחה ב"לקוטי שיחות". אין כמעט שיחה שעיסוקה מוגבל לתחום אחד בלבד. הדבר בולט במיוחד בשיחות העוסקות ב"פשוטו של מקרא", שבהן מצוי לרוב שהביאור בדרך הפשט הופך לבסיס לביאורים מקבילים ברבדים אחרים בתורה - "עניינים מופלאים" בדרך הדרוש וההלכה, ואף "יינה של תורה" בדרך החסידות, כשפירטי הביאורים תואמים את הביאור בדרך הפשט. שיחות שעיקרן הוא ביאור בש"ס או ברמב"ם - מסתיימות אף הן בביאור מקביל בדרך הדרוש והחסידות.

והוא הדין בתחומים שונים שבכל רובד בפניעצמו: אם ישנם שני תנאים, אמוראים או פוסקים החולקים זה עם זה, גם בתחומים שונים ורחוקים זה מזה - תימצא נקודתן המשותפת של המחלוקות, הגישה העקרונית הכוללת

הכללים בדברי ר"ש - א) "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך", שתוכנו ענין התחומין, (ב) "שלא התירו לך אלא משום שבות" שיסודו (של המדובר בו - כל הל"ט מלאכות) הוא, כנ"ל, ענין ההוצאה מרשות לרשות - בשניהם נקודה אחת משותפת כנ"ל.

[ובפרט כי הצד השהו שבין תחומין ושבות מתבטא גם ב(כמות ואיכות) החילוקי דעות בנוגע לדיניהם: בתחומין ישנן שלש שיטות⁴² - א) גם אלפים אמה דאורייתא, (ב) י"ב מיל מדאורייתא ואלפים אמה מדרבנן, (ג) כל איסור תחומין הוא מדרבנן; - ואותם החילוקי דעות הם גם בשייכות לשבות⁴³: א) כל עניני שבות הם מן התורה, שהתורה אמרה "תשבות"⁴⁴ אלא שנמסר לחכמים, (ב) ישנם שבותים שהם מדאורייתא (וחכמים פירשו אותם) וישנם שמדרבנן, (ג) כל עניני שבות מדרבנן ומ"ש "תשבות", אינו אלא אסמכתא].

ז. אמנם באמת - חילוק גדול⁴⁵ בין איסור תחומין ואיסור מלאכת שבת, ועד שהם גם הפכים זה מזה:

האיסור דמלאכת שבת, ענינו הוא שבעשיית מלאכה מחלל הוא את השבת - עושה חלל ומקום פנוי בשבת ובמילא מתחללת קדושתה; היינו שעליידי המלאכה בשבת מכניס בה ענין בלתי רצוי - "מכניס קליפה בשבת". איסור דיציאה חוץ לתחום⁴⁶ - אין זה שהוא מכניס

ענין של חול בשבת, אלא אדרבה, הוא מוציא את השבת למקום הקליפות⁴⁷. כי בכל איש מבני ישראל, גם בכור ועם הארץ גמור, מאיר אור קדושת שבת⁴⁸, וכשיצא חוץ לתחום (דקדושה), הרי הוא מוציא עמו⁴⁹ גם את קדושת השבת למקום הקליפות⁴⁹.

[ואין נידון זה דומה לענין תוספות שבת מלפניה ומלאחריה (תוספות שבת בזמן - ולכאורה למה לא נאמר שכמו כן יש תוספות שבת במקום, על-ידי היציאה חוץ לתחום?) - כי התם התורה ציוותה (ועי"ז - נתנה הכח) להוסיף מזמנו של החול (הקרוב לזמנו של השבת) ולהפכו לקדושה; משא"כ כאן ביציאה חוץ לתחום. ומכיון שמקום זה נמצא מחוץ לתחום הקדושה, מקום הקליפות, אסור להכניס בו קדושת שבת].

שהוא כו"מ מדבר בענין ההוצאה מרשות לרשות, תוכן כל הל"ט מלאכות (כנ"ל בפנים), וגם סיום המסכת הוא כדין כל המלאכות (לא בענין תחומין).

46) ראה בכל זה בטעמי המצות לר"ח ויטאל פ' בשלה. סדור האריז"ל כוננת עירוב. אור התורה בראשית (כרך ג') תעד, ב.

47) תניא פמ"ו.

48) וטעם האיסור, במי שיצא חוץ לתחום, ליכנס לתוך התחום, י"ל לפי שעי"ז מכניס מהקליפות עמו לעיר. והטעם ע"פ מדרש - כי כל עיסקא דשבתא כפול (מדרש תהלים צב, א). לקוטי תורה בתחלתו. ועי' שבת צו, ב.

49) ועי' המבואר בפנים יש לתרץ קושיית המהרש"א (כתובות ז, א ד"ה מתוך. וראה גם ח' רעק"א פסחים צג, ב. בתוד"ה ור"י) למה לא הותר איסור תחומין לצורך אוכל נפש כמו שהותרו שאי מלאכות? ותירצו אחרונים כי להיות שבכתוב (בא יב, טז) נאמר "כל מלאכה לא יעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש גו" - היינו שהתורה התירה מלאכה לצורך או"י - אין ללמוד מזה תחומין שאינם בגדר מלאכה (ש"ת ח"ת א"ח סי' קמט. ש"ת מרחשת או"ח סי' י. וראה מרדכי קדושין סי' תקסה).

- ולכאורה עדיין דורש ביאור במה שונה איסור תחומין מאיסור מלאכה? ועי' המבואר בפנים שתוכן ענין איסור תחומין שונה מאיסור מלאכה מובן.

בתחלתו ותחלתו בסופו.

(*) כבר העירו באחרונים (למנהג לקשר ב"הדרן" סיום מס' עם התחלתה) מברכות י, רע"א ובתוס' שם. וראה ספר ויגא ברכה. ולהעיר גם מספר ציצה פ"א מ"י: נעוץ סופו

והביאור בזה:

ענינה של שבת הוא – "שבת להוי"³², יום טוב הוא חציו להוי וחציו לכם³³, ושבת – כולה להוי. היינו שענין מצות השבתה בשבת הוא כדי "לקבוע בנפשותינו אמונת חידוש העולם"³⁴, שהוא יתברך ברא את העולם (בששת ימי בראשית וביום השביעי שבת וינפש), ואשר כן גם עכשיו הוא בורא את העולם תמיד מאין ליש³⁵ (בששת ימי חול, ובשבת – שובת מהדיבור דעשרה מאמרות, והמשכת החיות בשבת היא מבחינת מחשבה כמו שבת בראשית³⁶), ובכן הרי הוא יתברך השליט היחידי בעולם והוא כולו תחת רשותו והשגחתו הפרטית.

זאת אומרת: הגם שהתהוות העולם (מלשון העלם והסתר) היתה באופן שיש מקום לטעות שעולם כמנהגו נוהג ואין ח"ו מנהיג יחידי לבירה; ששתי רשויות ח"ו בעולם³⁷, רשות של טוב וקדושה ורשות של רע וטומאה – הנה עלי ידי קיום מצות שבתה בשבת, נקבעה האמונה והידיעה האמיתית, שכל העולם כולו רשות אחת היא, רשות היחידי, ליחידו של עולם³⁸.

ומכיון שכן הרי מובן שעשיית מלאכה בשבת גורמת: א) חלישות בענין האמונה הנ"ל. ב) הגברת העלם והטעות הנ"ל (דשתי רשויות ח"ו) – ענין של "הוצאה" מרשות היחידי. נמצא, שנקודה העיקרית של כל הל"ט מלאכות היא – הוצאה מרשות היחידי.

וזהו הכוונה בתשובת ר' עקיבא "כל העולם כולו שלו": דמכיון שלגביה יתברך לא יתכן

(32) יתרו כו, י. וראה פרשתנו טז, כ"כה. וראה פרש"י בהר כה, ב.

(33) פסחים סה, ב. ש"ע אדמו"ר הזקן סי' תקכט ס"י. וראה רמב"ם הל' יו"ט פ"ו הי"ט. טושו"ע שם ס"א.

(34) חינוך מצוה לב.

(35) שער היחוד והאמונה בתחלתו.

(36) לקוטי תורה שבת שובה טו, ג. ד"ה טוב טעם תש"ג פט"ו.

(37) ראה בר"ר פ"ח, ח.

(38) ראה תניא ספ"ג. לקוטי תורה במדבר טז, א.

שום העלם והסתר על אמיתיות המציאות, שכל עניני העולם, גם מציאות הרע, הם רשות היחידי (וסוף־סוף גם למטה תתגלה האמת – לעתיד לבא, כדאיתא במדרש³⁹ "לעתיד אדם הולך ללקוט תאנה בשבת והיא צווחת ואומרת שבת היא", היינו שגם העולם עצמו ירגיש ויעיד שאין בעולם אלא אחד) – ולכן אין שייך אצלו יתברך הענין דמלאכה העיקרית – הוצאה ובמילא גם לא הסתעפות שלה – שאר מלאכות האסורות בשבת, כנ"ל.

ו. והנה כל עניני הבריאה נחלקים לשלשה סוגים כלליים הנרמזים בשלשת סוגי הרשויות (דשבת: א) סוג של עניני קדושה, שהעבודה בהם היא באופן דועשה טוב – רשות היחידי (יחידו של עולם), ב) סוג של עניני רע ודברים האסורים (טורי דפרודא), שאופן העבודה בהם הוא בדרך סור מרע – רשות הרבים (היפך רשות היחידי), ג) סוג של עניני רשות, שהם ממוצע בין מצוה לאיסור, והעבודה בהם היא באחד משני אופנים הנ"ל: א) "קדש עצמך במותר לך"⁴⁰. ב) להעלותם ולעשותם קדושה עליידי "כל מעשיך לשם שמים" ו"בכל דרכיך דעהו"⁴¹; ודוגמתם ברשויות דשבת – חצר שבו כמה דיירים או מבוי, כרמלית וכדומה, שהם רשות ממוצעת בין רשות היחידי לרשות הרבים. ועליידי עירובי חצירות ושיתופי מבואות וכיוצא בזה – נעשות רשות היחידי.

ועפ"ז מובן שעירובי תחומין ועירובי חצירות נקודת ענינם אחת היא: הגדלת רשות ותחום האיש הישראלי (רשות הקדושה), שמצד עצמה מצומצמת היא בכמותה, ועליידי (עבודת ו)עשיית העירוב הרי היא מתגדלת ומתרחבת.

ועפ"ז יש מקום, לכאורה, לקשר גם את שני

(39) מדרש תהלים ס"פ עג. ילקו"ש ירמיה רמז שטו.

(40) יבמות כ, א. ספרי ראה יד, כא. וראה תניא פ"ל (לט, א) שהוא מדאורייתא. וראה קונטרס ומעין מ"א פ"א ובהערות שם.

(41) אבות פ"ב מ"ב. משלי ג, ו. טושו"ע או"ח סי' רלא.

העומדת בבסיס שיטתו של כל אחד מהחולקים. כך מבארות שיחות רבות את היסוד העקרוני המשותף למחלוקות שונות בין הבבלי לירושלמי, בין בית־שמאי לבית־הלל, ואף בין הרמב"ם לרמב"ן. בכך צועד רבנו זי"ע בדרכו של הגאון הרוצ"ב, שאף הוא נודע בשיטה זו של גילוי עקרונות משותפים המיושמים בתחומים רבים ושונים.

ב. תורת אמת

ידועים דברי חז"ל ביחס למחלוקות בתורה: "אלו ואלו דברי אלקים חיים". האמת שבתורה אינה מצטמצמת לעמדת הלכה למעשה בלבד, אלא היא רחבה דייה כדי לכלול בתוכה את כל הדעות והשיטות – גם אלו שלא נקבעה הלכה כמותן. כל אלו חלק מהתורה הן, ומאחר שהתורה היא "תורת אמת" – כולן בכלל אמת הן.

רבנו זי"ע בשיחותיו עומד רבות על עיקרון זה כביטוי מובהק לאמונה בקדושת התורה ובנצחיותה, ואף מייחס לו משמעות מעשית: אמנם ההלכה, במובנה הראשוני והפשוט, נקבעת על־פי דעה אחת; אך במישור הרוחני של "תיקון הדעות", שבו ניתן לקבל את הדעות השונות מבלי שתהיה סתירה ביניהן – כל דעה שהובאה בתורה אינה רק אמת, אלא גם בסיס והנחייה לעבודת הבורא.

רבנו זי"ע אף מוסיף ומרחיב את תחולתו של עיקרון זה מעבר למקובל בדרך־כלל: לא רק דעות שנקטו בהם תנאים ואמוראים, אלא גם דעה שהובאה כאפשרות ונדחתה, "הוה אמינא" בלבד – מאחר שהזכרה בתורה, אף היא בגדר "תורת אמת" היא (אמת הניתנת ליישום במישור הרוחני בלבד, כמובן); אפילו טענותיהן של אומות־העולם שהובאו בתורה – מן ההכרח שיש להן מקום בעומק ופנימיות הדברים.

והוא הדין לדברים שלא נאמרו במפורש בתורה, אך הם מהווים חלק ממבנה התורה. שגור היה בפיו של רבנו זי"ע: "סדר בתורה – אף הוא תורה". שום דבר בתורה אינו מקרי או מאולץ. אם פרשה מסוימת נכתבה במקום מסוים, או סיפור כלשהו הובא במסכת מסוימת – אין זה משום שלא היה מקום טוב יותר; מן ההכרח שישנה סיבה הקושרת את הדברים למקום זה, וסיבה זו אף היא חלק מ"תורת אמת" היא.

מכאן נובע חידוש נוסף שחידש רבנו, ומצוי לרוב בשיחותיו: פירושים שונים, רחוקים בתוכנם ככל שיהיו, שנאמרו על פסוק אחד – מן ההכרח שישנה שייכות תוכנית ביניהם, שאם לא־כן לא היו נאמרים על פסוק אחד; ושייכות זו – אף היא תורה היא.

ג. תורת חיים

רבנו ז"ע נהג לצטט תדיר את פתגמו של הבעש"ט על המשנה "הקורא את המגילה למפרע - לא יצא": הקורא את המגילה ואינו רואה בה אלא סיפור שאירע "למפרע", בעבר - לא יצא ידי חובתו, שכן מטרת קריאת המגילה אינה לשם סיפור בעלמא, אלא כדי להפיק ממנה לקחים והוראות לחיי האדם בעולמו.

רבנו ז"ע הרחיב עיקרון זה לכל פרט ופרט בתורה, בלי יוצא מן הכלל - בין אם המדובר הוא בחידושים בנגלה שבתורה, בביאורים עמוקים בפנימיות התורה, או בביאור פירוש רש"י על התורה לפי רמת ההבנה של "בן חמש למקרא". שום ביאור עניין בתורה אינו שלם אם אינו כולל גם הוראה לאדם בעבודתו את בוראו.

והיה רבנו ז"ע מוסיף ומטעים, שאין די בהוראה מיוחדת לאנשים מסויימים או לנסיבות מיוחדות: כל עניין ועניין בתורה - יש בו הוראה לכל אדם מישראל, מהגדול שבגדולים ועד הקטן שבקטנים, בכל המקומות, בכל הזמנים ובכל הנסיבות. בפרט היה רבנו ז"ע מדגיש את ההוראות המיוחדות לדורנו - דור "עקבתא דמשיחא" מחד גיסא, ודור הנאלץ להתמודד עם אתגרים וקשיים מסוג שמעולם לא היה לפניו - מאידך גיסא.

ואף עניין זה משתקף בסדרת ה"לקוטי שיחות": אין לך שיחה - ויהיה עיקר תוכנה אשר יהיה - שאינה מסתיימת בהוראה בעבודת האדם לבוראו; ובארבעת הכרכים הראשונים - זהו לרוב הנושא המרכזי של השיחה.

•

לא ניתן לסיים, כמובן, מבלי לציין את הנושא שבו ראה רבנו ז"ע את מטרת חייו, שמופיע בסיומה ובחותמה של כמעט כל שיחה משיחותיו, ושרבות מהן מוקדשות לו באופן בלעדי - ביאת המשיח והגאולה השלמה.

גם בתורת הגאולה והמשיח גילה רבנו ז"ע חידושים וביאורים רבים, החל מהגדרת אישיותו ותפקידיו של המשיח עצמו וכלה בתקופות השונות שיתקיימו לעתיד לבוא; וככל ענייני התורה, היתה תורת הגאולה עבורו "תורת חיים" - לא עיסוק תיאורטי בעניינים שיתרחשו איפעם בעתיד, אלא דיון מעשי מאין כמוהו, מתוך ציפייה לביאת המשיח "בכל יום שיבוא".

יהי רצון שבזכות העיסוק בתורתו של רבנו ז"ע, שהקדיש את כל ימיו, כל זמנו וכל כוחותיו למען הבאת המשיח והגאולה - נזכה במהרה לגאולה האמיתית והשלמה.

לתוך התחום צריכים להתייר: [

מבואר בכמה מקומות²⁷ שמלאכת ההוצאה מרשות לרשות היא עיקרון של כל הל"ט מלאכות.

דהנה איתא במדרש²⁸, ששאל מין אחד מר' עקיבא, "אם כדברך שהקב"ה מכבד את השבת, אל ישב בה רוחות, אל יוריד בה גשמים, אל יצמיח בה עשב". והשיב לו משל מעירוב והוצאה, שברשות אחד אין צריך עירוב להוצאה, כך כל העולם שלו הוא וכו'. ולכאורה תמוה: בתשובתו של ר' עקיבא מתורצת רק הקושיה בענין מלאכת ההוצאה מרשות לרשות - והלא כל שאר המלאכות אינן תלויות בהוצאה מרשות לרשות²⁹? ועל כרחך צריך לומר שמלאכת ההוצאה היא הנקודה העיקרית בכל מלאכות שבת, והיא היסוד והשורש שממנה מסתעפים כל אבות מלאכות, תולדותיהן, ושבותיהם דרבנן³⁰. ולכן, מכיון שלגבי הקב"ה לא יתכן הענין הוצאה מרשות לרשות (כי כל העולם כולו שלו), במילא בטל היסוד ונתנית מקום גם לשאר המלאכות שאינן אלא הסתעפות ממלאכת הוצאה.

ובזה יש גם לבאר את הטעם להתחלתה של מסכת שבת בענין מלאכת הוצאה (אף שמלאכה זו מנויה בסוף כל האבות מלאכות בפרק ז, ולכאורה הוה ליה לריבנו הקדוש לפרט כל המלאכות תחילה ואחר כך לפרשן על הסדר, כקושיית המפרשים³¹) - לפי שהיא הנקודה העיקרית של כל הל"ט מלאכות.

27 תורה אור צט, ד. לקוטי תורה תוריע כא, ג. מצה זו תר"ם פנ"ז.

28 ב"ר פ"א, ה. וראה שמו"ר פ"ל, ט.

29 וכן הקשה ב"פ"ת (שמו"ר שם), מהר"ו ל"ב"ר שם. ומה שתירצו צע"ג - שהרי לא נזכר כלל במענה דר"ע.

30 ועפ"ז מובן מה שהשיב לו משל מעירוב והוצאה למטה, כי זה שהוצאה היא כללות מלאכת שבת הוא לא רק לגבי הקב"ה (כבי"ת ובמהר"ו שם) כי אם גם במלאכת שבת באדם למטה.

31 תוס' ריש מס' שבת. פיהמ"ש להרמב"ם שם.

ושתיה) מכריע האיכות דאורייתא את ריבוי הכמות דרבנן - .

ד. ועל-פי הנ"ל מובן גם הטעם שהפיסקא "ד"ש אומר" סודרה כסיפא של המשנה (השייכת לרישא) "שרץ שנמצא במקדש כו", ולא במשנה בפני עצמה - לפי שגם תוכנה של הרישא דן באותה השאלה: כמות (בריבוי הזמן) מכריעה או איכות (בגודל הענין עצמו) מכריעה. וזה לשון המשנה: "שרץ שנמצא במקדש כהן מוציאו בהמיונו שלא להשהות את הטומאה, דברי ר' יוחנן בן ברוקה. ר' יהודה אומר, בצבת של עץ שלא לרבות את הטומאה". וסברת פלוגתתם היא ד"מר סבר שהיי טומאה (כמות) עדיף, ומר סבר אופשי טומאה (איכות)²⁵ עדיף²⁶.

ה. ולבאר בדרך אפשר השייכות דשני הכללים של ר"ש וההבדל ביניהם על-פי פנימיות הענינים [ועפ"ז יתבאר טעם נוסף בזה שר"ש סובר שבמקום שאפשר להתיר לו שיכנס בחזרה

25 בלקח טוב סט"ז קורא לתוכן הפלוגתא "ריבוי זמן אי מכריע את הכמות". אבל מובן שאף שבכלל "אפופי טומאה" הוא ענין של כמות, הרי ביחס לריבוי זמן (שאינן בזה התפשטות הטומאה) הנה "אפופי טומאה" הוא ענין של איכות (שכטומאה ניתוסף ענין, הענין דלטמא אחרים בפועל).

26 גמרא שם. בירושלמי (סוף עירובין) תולה המחלוקת בטעם נוסף (ע"ש בקה"ע ופ"מ שאינו שולל טעם הבבלי, וכן משמע לשון הירושלמי שם) - אי קום ועשה עדיף (לעשות) או שב ואל תעשה עדיף (ראה בפ"י קה"ע ופ"מ שם, וראה בב"ק, ק, סע"א). וגם לפ"ז יש לבאר הקישור בין הרישא וסיפא ע"פ משנת"ל (ס"ב) בחומר איסור יציאה חוץ לתחום (איכות) לגבי איסור השבת עונג - שהוא (יציאה חוץ לתחום) בקום ועשה. וא"כ י"ל דלירושלמי דטעמו של ר"ש הוא (נוסף על הטעם דריבוי כמות מכריע את האיכות) דקום ועשה עדיף ה"ז בא בהמשך (לפלוגתא ברישא ולדעתו של ריב"ב דס"ל ג"כ דקום ועשה עדיף).

ו"ל דלבבלי הקישור בין הרישא וסיפא הוא לא רק בענין הכרעת ריבוי הכמות אלא גם בסוג האיכות. כי לבבלי טעמו של ר"ש הוא דריבוי הכמות מכריע האיכות דקום ועשה, וגם ברישא ריבוי הכמות דשהיי טומאה מכריע (לא רק האיכות דאפופי טומאה אלא גם) האיכות דקום ועשה.

– כמה פעמים (כמות) – מה שאינו בקשירה של קיימא, שאינו עובר על האיסור אלא פעם אחת. ונמצא שגם פתרונה של שאלה זו, קושרה או עונבה, תלוי בהכרעה אם כמות עדיפה או איכות עדיפה.

ונמצא דלאחר שר"ש משמיענו שיטתו בדין "המחשיך חוץ לתחום – יכנס", בהכמות מכרעת, הרי הסברא נותנת שגם בדינו של נימת הכינור יצדד להתיר דוקא על-ידי קשירה (המועטת בכמות) ולא על-ידי עניבה (בריבוי הכמות המכריעה) – ואת סלקא-דעתא זו שולל ר"ש באמרו "שלא התירו לך אלא משום שבות". כלומר: אע"פ שהקלתי באיכות האיסור של תחומין בכדי שלא לרבות בכמות האיסור, מכל מקום מחמיר אני באיכות של קשירה ואינני מתירה בכדי למעט הכמות של עניבות, לפי "שלא התירו לך אלא [דוקא כשגם האיכות כמו הכמות היא] משום שבות". זאת אומרת, שכלל זה שהכמות מכריעה את האיכות אינו אלא במקום ששתיהן שייכות לסוג אחד של איסור – בסוג איסור דאורייתא או בסוג איסור דרבנני.²² משא"כ בתיקון הכינור, שאין בכוחו

(22) ובהחשיך חוץ לתחום כו' אף אם תמצי לומר שעונג שבת מה"ת (ראה הדיעות בזה בשו"ע אדמו"ר הזקן ר"ס רמב) ותחומין מדרבנן (ראה להלן סי"ו). ובפרט שכאן אינו איסור גמור של תחומין שהרי "משלך נתנו לך" הרי לכאורה המצוה דעונג שבת מה"ת הוא רק באכילה ושתייה (ראה שו"ע אדמו"ר הזקן שם (מספרא אמור פ"ב. ספרי במדבר קמ"ז) "ומקרא קודש פירוש חכמים כו' ולענוג בעונג אכילה ושתייה", וראה גם בקונטרס אחרון סק"א. וראה ג"כ סי' רפח ס"ג שהמתענה תענית חלום אף ש"תענוג הוא לו כו' ביטל עיקר עונג שבת"). ומתני דמי שהחשיך פשוט שמיי אפילו ביש לו מה לאכול כו' שאז אינו מבטל העונג דאורייתא.

וראה לעיל הערה 15 שאינו חייב גמור ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין*.

(* וי"ל ע"פ הנ"ל שזהו טעמו של אדמו"ר הזקן (ראה לעיל הערה 19) שלא התירו איסור מדרבנן בשביל עונג שבת (ולכאורה זהו גם אם עונג שבת הוא דאורייתא) – כי

של ריבוי הכמות דעניבה שמדרבנן להכריע את האיכות של קשירה שאתי לידי דאורייתא, ואדרבה – האיכות של דאורייתא מכרעת את הכמות דרבנן.

– וראה לזה, ממ"ש רבינו הזקן בשולחננו:²³ היה חולה שיש בו סכנה צריך בשר שוחטין לו ואין אומרים נאכילנו נבילה שהיא איסור לאו ואל נחלל עליו שבת שהיא איסור סקילה . . שבנבילה עובר על כל כזית וכזית . . משא"כ בשחיטה אינו עושה אלא איסור אחד אע"פ שהוא חמור.²⁴ . . אבל אם הוא צריך להרתיע לו יין ימלא ישראל ויחס כותי . . כי אע"כ לא יהיה בו אלא איסור מדברי סופרים, עכ"ל. הרי מפורש שדוקא כמותו של האיסור דנבילה שהוא דאורייתא הרי הריבוי בו חמירא טפי מאיכות האיסור (סקילה) של שחיטה בשבת; משא"כ באיסור של סתם יינם שהוא דרבנן (שגם אופנו הוא בריבוי הכמות כי עושה איסור בכל שתייה

23 אר"ח סי' שכח סט"ז.

24 אבל מזה לבד אין להכריח דס"ל לאדמו"ר הזקן שכמות עדיפה (גם כששניהם הם מסוג אחד) שהרי הוסיף שם עוד ב' טעמים לדין זה. אמנם בתניא (אגרת התשובה פ"ז) כתב בפשיטות: ואף מי שלא עבר על עון כרת אלא שאר עבירות קלות אע"כ מאחר שהן פוגמים . . הרי בריבוי החטאים יכול להיות פגם כמו בלאו אחד שיש בו כרת או מיתה . . ע"דמ" . . מחיצות קלות וקלושות לרוב מאד הן מאפילות כמו מחיצה אחת ויותר.

מירי שם בעונג

(א) שאינו דאכילה וממילא אינו מה"ת, ולא דחי עונג דרבנן איסור דרבנן (ראה פרמ"ג אר"ח במש"ב סי' רסד סק"א).

(ב) שאינו חייב (גמור) ולכן לא דחי איסור (גמור) דרבנן. ואם נאמר שאדמו"ר הזקן קאי גם על עונג אכילה, וגם אם הוא דאורייתא – לכאורה זהו כמ"ש בשו"ת צמח צדק (תא"ח סי' לו. וראה שו"ע אדמו"ר הזקן סי' תמו ס"ה) בשם הר"ן שהעמידו חכמים דבריהם בשב ואל תעשה גם אם אינו שבות של לית ועשה, אבל "אם נאמר שאין דברי הר"ן מוכרחים כ"כ" (לשון הצמח צדק שם) לכאורה מותר לעבור על איסור דרבנן בשביל עונג דאורייתא (נדמ"ש בפרמ"ג שם).

בשלה ג'*

סוגיא בפרשה

מדוע בוחר רבי שמעון לרמוז לשני דינים שונים בהלכות שבת – דווקא במשנה העוסקת בדין שלישי? • מה חמור יותר – לעבור על איסור חמור באופן חד-פעמי, או לעבור על איסור קל אך מתמשך? • כיצד מסמלת ההוצאה מרשות לרשות את כלל מלאכות השבת? • ביאור מאמר תמוה של רבי שמעון – בדרך הנגלה ועל-פי פנימיות העניינים

וטעם זה של ר"ש נאמר באופן של כלל: במשנה האחרונה של המסכת סוף פרק י': "ר"ש אומר מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך שלא התירו לך אלא משום שבות". ומבואר בגמרא: ש"ש מפרש בזה טעמן של שתי הלכות: "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" קאי על הדין הנ"ל ד"מי שהחשיך חוץ לתחום כו' ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס" ועל זה הוא מסביר כאן שמכיון שזהו "שלך", "שכבר הוא בתוך תחומו" – "נתנו לך", "יכנס", היינו דכל זמן שהוא נמצא בתוך ט"ו אמות הרי הוא עדיין בתוך התחום, ולכן התירו לו ליכנס.

וההמשך שאומר "שלא התירו לך אלא משום שבות" קאי על דין אחר המפורש במשנה דלעיל שם פרק י': "קושרין נימא במקדש אבל לא במדינה ואם בתחלה כאן וכאן אסור" – ועל זה פליג ר"ש ואומר (בברייתא, המובאה בגמרא: בן לוי שנפסקה לו נימא בכנור קושרה ר"ש אומר) "עונבה" – וטעמו הוא מבאר במשנה בסיום המסכת "שלא התירו לך אלא משום שבות", היינו (כמבואר בגמרא שם) "עניבה דלא אתי לידי חיוב חטאת שרו ליה רבנן, קשירה דאתי

א. על הפסוקי "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי" אמרו רז"ל²⁵ (והובא בפירוש רש"י) "אלו אלפים אמה" של תחום שבת, היינו שמפסוק זה למדו האיסור²⁶ לצאת חוץ לתחום של אלפים אמה מן העיר בשבת.

והנה בדיני תחומין נחלקו ר' שמעון ורבנן במסכת עירובין סוף פרק ד', וזה לשון המשנה: "מי שהחשיך חוץ לתחום אפילו אמה אחת לא יכנס ר"ש אומר אפילו חמש עשרה אמות יכנס שאין המשוחות ממצין את המדות מפני הטועין" – פירוש, שר"ש סובר שכשמודדין ומסמנין את המקום שבו מסתיימות אלפים אמה מהעיר, "אין ממצין את המדות" להציב הסימן בסוף אלפים אמה, אלא מקצרין את המדה וכונסין את הסימן לפנים התחום ט"ו אמה – "מפני טועי המדה שאין מכירין את הסימן ופעמים הולכין להלן ממנו וחוזרין ולא אדעתיהו"²⁷ ולכן גם מי שהחשיך חוץ לתחום אם הוא בתוך ט"ו אמה חוץ לתחום, יכול הוא ליכנס לפנים התחום, כי באמת נמצא הוא תוך אלפים אמה של התחום.

(* שיחה זו היא "הדרן" על מסכת עירובין.

1) פרשתנו טז, כט.

2) עירובין נא, א.

2*) ראה לקמן ט"ו, ו.

3) שם נב, ב.

4) רש"י שם ד"ה מפני.

5) ראה מהרש"א סוף עירובין שזהו "כלל בכל דיני מסכת עירובין".

6) קה, א.

7) קב, ב.

לידי חיוב חטאת לא שרו ליה רבנן.

הקישור שבין שני ענינים אלו פירש רש"י: "והכי קאמר ר"ש לת"ק אע"פ שהקלתי במחשך חוץ לתחום מחמיר אני בנימת כנור, דהתם משלך נתנו לך, אבל כאן לא התירו אלא שבות." ובתוס' כתבו: "דהתם לאו קולא הוא אלא משלך נתנו לך וגם כאן לא נתנו לך אלא משלך דהיינו עניבה דהוה דבר המותר, כלומר, ששני הענינים תוכן טעמם אחד הוא – "דלא נתנו לך אלא משלך".

ולכאורה אין זה מובן: לשיטת רש"י – מהו הקישור בין שני דינים שונים אלו, אשר מפני זה הוצרך ר"ש להשמיענו שהוא מחמיר בדין זה אע"פ שהקיל באידך? וכי יעלה על הדעת שקולא בדין "מי שהחשיך חוץ לתחום" מחייבת להקל גם בענין של קשירה במקדש?!

ולפי פירוש התוס' בסברת ר"ש דאיתו הטעם המחייב להקל הוא המכריע להחמיר כאן – קשה דלא הול"ל אלא "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך" ותו לא מידי, שהרי זהו גם הנתן טעם לחומרא בנימת כינור שנפסקה, ולמה מוסיף ר"ש לפרש "שלא התירו לך אלא משום שבות" ואינו מסתפק בטעם הראשון היסודי ("משלך נתנו"), ובפרט שלשון המשנה הוא בסגנון של "דבר קצר הכולל ענינים רבים"¹⁰?

גם צ"ל: דברי ר"ש אלו נסדרו כסיומה של משנה העוסקת בדין "שרץ שנמצא במקדש כו" – שלכאורה אין להם שייכות אליה – ואם כן הוה ליה לשנותם בסמיכות ממש לאחת ההלכות הנ"ל, או כאן – עליכ"ל פנים במשנה בפני עצמה?¹¹

(8) שם קה, א ד"ה קושרה.

(9) שם ד"ה אמר ר"ש. וכ"כ בפיה"מ להרמב"ם שם.

(10) הקדמת הרמב"ם לפיה"מ.

(11) דחלוקת המשניות היא בדיוק, ונוסף על זה שחלוקת המשניות נוגעת לכמה לימודים שע"פ הכללים של רישא וסיפא וכו', הרי גם מספר המשניות הוא בדיוק וגם נוגע

ב. והביאור בזה יובן בהקדים אחד מהטעמים ש"מצוה לחזור בין אחר עירובי חצרות בין אחר שיתופי מבואות"¹², שהוא: "לצורך הנאתו כדי לטייל או להביא צרכי אכילתו וזה מצוה כמ"ש וקראת לשבת עונג"¹³. ומובן שכמו כן הוא בנידון דידן, שמשום עונג שבת מצוה להימצא בתוך תחום העיר, כדי "לטייל או להביא וכו'" בכל שטח העיר (ובאלפיים אמה מחוצה לה, לכל רוחותיה), כי שבביתו מחוץ לתחומה הרי הוא מוגבל מאד בענינים אלו¹⁴; וזהו ההיפך דעונג שבת. ועפ"י י"ל דזה ש"החשיך חוץ לתחום", מוטל עליו גם ענין של חיוב¹⁵ ליכנס לתוך העיר, כדי שלא יומשך איסור השבת העונג במשך כל המעתיילת דשבת.

ההלכה, לפי מ"ש החלקת מחוקק (אה"ע סי' לח סק"מ) בדין המקדש את האשה ע"מ שאני יודע לשנות, די"ל שדי (וצריך) ג' משניות (כדעת הטור בדין ע"מ שאני יודע לקרות, דבג' פסוקים ט"ג). ועיין מס' כלאים פ"ז משנה אחת, ובכ"ז היא מסומנת בב' מספרים – "משנה ד' וה" (ועיין בפירוש הון עשיר, לבעל המחבר משנת חסידים (הובא ב"חוספות אנשי שם" על המשניות) שפירש זה ע"ד הנסתר). ויש לומר, שמשנה זו נחשבת לענין דין הנ"ל (ע"מ שאני יודע לשנות) כ"ל משניות.

(12) טור (וש"ע) ר"ס שצה.

(13) פרישה או"ח ר"ס שצה. וראה גם ב"י שם.

(14) ומובן שהוא מוגבל הרבה יותר ממי שאין לו עירובי חצירות כו', שהרי נמצא הוא מחוץ לעיר ופשוט שאי"ז מצב של עונג כו', וראה בשו"ע אדמו"ר הזקן סי' רמט סוס"ב "שכשאינו במקום ישוב בטוח אין לו עונג שבת כלל".

(15) אבל אינו חיוב גמור אלא שהוא "מצוה" (כמו בעירובי חצירות. וראה שו"ע אדמו"ר הזקן שם ש"אם הוא במקום שאינו ישוב בטוח מותר לו לילך משם וכו') ולא נזכר שחייב (או: שצריך) לילך כו'). ולכן לא דחי איסור גמור של תחומין אלא היכא ד"משלך נתנו לך". כדלקמן.

(*) ואין סתירה לזה משו"ע אדמו"ר הזקן שם שדוחין האיסור דהילוך ג' פרסאות בע"ש משום עונג שבת – שהרי שם גם האיסור דהילוך כו' הוא משום עונג שבת (שיוכל להכין צרכי שבת) דאם אינו במקום ישוב בטוח הרי אין לו עונג שבת, וא"כ ההילוך בנידון זה אינו שולל העונג, ואדרבה: דוקא ע"י יהיה לו עונג.

שביתתו (שהוא ב"שב ואל תעשה"²⁰) – בכל זאת סובר ר"ש "יכנס", היות שב"כניסה" זו (לתחומה של העיר) אינו עושה איסור אלא ברגע הכניסה, משא"כ בשהייתו חוץ לתחום הרי זה איסור הנמשך בכל רגע ורגע שנמצא שם – וריבוי הכמות, לדעתו של ר"ש²¹, מכריע את האיכות.

ג. והנה עלי"פי הנ"ל דטעמו של ר"ש דסבירא ליה יכנס הוא לפי שריבוי הכמות מכריע את האיכות, יובן הקישור שבין שני הכללים שאמר בטעם שתי ההלכות – הכלל "מקום שהתירו לך חכמים משלך נתנו לך", והכלל "שלא התירו לך אלא משום שבות".

דהנה שני האופנים בתיקון הכינור, קשירה ועניבה, יש בכל אחד מהם חומר שאין בזולתו. החומר בקשירה הוא דאתי לידי חיוב חטאת (חומר של איכות), משא"כ עניבה שאין בזה אלא דרבנן, לפי שעלולה להינתק ואינה קשירה של קיימא. אמנם מצד זה עצמו הרי יש חומר בעניבה – כי מאחר שאינה עומדת להתקיים, יצטרך (מן הסתם) לתקן את הכינור – לעונבו

מריגלה בשבת שרכיבה מן מיני עונג וריגלה מן מיני עני הוא. והרי רכיבה בשבת שבות גמור הוא (ביצה ל. ב. שו"ע אדמו"ר הזקן ר"ס שלט). אבל זהו שלא כדעת הפוסקים (עיי"ש במג"א ובשו"ע אדמו"ר הזקן סי' רסו ט"ז, ובהגהות דעת שלום שם).

ואולי י"ל – דכיון דשם מיירי בפקו"נ י"ל דס"ל (בתשובה שם) ששבת הותרה אצל פקו"נ (ראה הדעות בזה בשו"ת צמח צדק או"ח סי' לח. וראה שו"ע אדמו"ר הזקן סי' שכה סי"ג) וא"כ לא אכפת לן באיסור רכיבה, ומאיידן גיטא אם מתענג – קיים בזה מצות עונג שבת גם בפקו"נ.

(20) ראה משנה זכחים פ, א. עירובין ק, סע"א. לקמן הערה 26. וראה לקמן הערה 22.

(21) וי"ל שגם רבנן לא פליגי בעצם הענין דריבוי הכמות מכריע את האיכות אלא דס"ל* שהמשווחות היו ממצין את המדות. וכדמשמע מהא דלא אישתמיט בפוסקים בדיני מדידת התחומין – לומר שכונסין את הסימן ט"ו אמה, ועל כרחך צריך לומר משום דק"ל כת"ק דר"ש (רמב"ם הל' שבת פכ"ז הי"א. טושו"ע ר"ס תה) דלא ס"ל כן.

ועפ"י י"ל ששיטת ר"ש בדין זה נובעת מנקודה כללית, והיא: שריבוי הכמות (במיעוט האיכות) מכריע את גודל האיכות (במיעוט הכמות)¹⁶:

דהנה לפי הנ"ל טעמו של ר"ש דסבירא ליה "יכנס" – שהוא כעין לשון ציווי וחיוב, היינו שצריך "ליכנס" ולא רק רשות ליכנס¹⁷, הוא בכדי שלא ימשך באיסורו. ואף דעלידי ש"כנס" יעבור על איסור יציאה חוץ לתחום¹⁸ באופן ("ד"קום ועשה") החמור יותר מאיסור השבת עונג שבת¹⁹ עלידי שישאר במקום

(16) ראה בארוכה בספר לקח טוב לר"י ענגל סי' טו"ט. וראה לקוטי שיחות חי"ב שיחה א לפ' בחוקותי סי' ואילך.

(17) ובלאו הכי מוכרח לומר שיש צורך ותועלת בכניסתו, דאל"כ למה יתירו לו (האיסור) ליכנס (ראה לקמן הערה 18), ובפרט שיש מקום לומר שספק הוא אם נמצא בתוך התחום ללשון ראשון ברש"י (עירובין נב, ב) ש"לאו דוקא ט"ו אמה", וא"כ אין השיעור בזה בצמצום. וגם ללא כתב המאירי "וסעותם עולה לפעמים עד טו אמה... ונמצא שהרבה תחומין יש מן התחום המצויין ולחוץ ט"ו אמה" ובכ"ז התירו לו ליכנס תמיד ט"ו אמה.

(18) שהרי גם לר"ש יש איסור בדבר. לא מיבעי לסוברים שביצוא חוץ לתחום במיד מודה ר"ש דאסור ליכנס (רבינו יהונתן ועוד, שם) אלא גם למבואר בירושלמי (עירובין סופ"ד, ו"כ הרשב"א (הובא בב"י ר"ס ת"ה) והמאירי, ועוד) דאפי' ביצא יכנס, הרי ודאי שלכתחילה אסור לצאת גם לר"ש.

(19) ואפי' אם לא היה האיסור דיציאה חוץ לתחום איסור חמור יותר, הרי "לא התירו משום עונג אלא דברים שאיסורם הוא משום דרך חול כו' כדמשתענג בהם יש כאן ענין עונג שבת ולא דרך חול, אבל שאר כל האיסורים כו' אפי' הגזירות שגזרו חכמים בשבילים לסייג, פשיטא דלא דחינן להו משום מצות עונג שהיא מצוה הבאה בעבירה כו'" (קונטרס אחרון לשו"ע אדמו"ר הזקן או"ח סי' שא סק"ב). וראה סי' רמב ס"ט בקונטרס אחרון סק"ה) וגם לדעת המג"א (שם סי' שא סק"ד) קרוב יותר לומר (כדמוכח בקונטרס אחרון שם) שדחינן רק האיסורים שלמדו מהכתוב "אם תשיב וגו' ממצוא חפצך גו'" (ישעיה נח, יג), וראה לקמן הערה 22.

אבל באוצר הגאונים – תשובות (שבת קנא, ב. סי' תסד) (הובא בהגהות דעת שלום או"ח סי' רסו במג"א סק"ז) כ': "וישראל שהוא בדרך ופגע בו שבת ומתירא בנפשו מן לסטין כו' ואם היה לו בהמה לרכוב עליה רכיבה יפה

(*) או ע"ד משניות לעיל בהערה 17.